

Kohapärimuse kogumise võistlus “Minu maastikud”: korilusmaastikest fosforiidilugudeni

Eesti Rahvaluule Arhiiv korraldas 2015. aasta kevadest 2016. aasta jaanuarini kogumisvõistluse “Minu maastikud”, mille keskmes oli tänapäevane kohapärimus ja eestlaste kohaseosed laiemalt. Aasta jooksul kutsuti inimesi kaasa mõtlema, kirjutama ja jutustama neile mingil põhjusel tähtsatest paikadest.

Võistluse avaram eesmärk oli teadvustada kohapärimuse uurimise vajalikkust ja tutvustada Eesti Rahvaluule Arhiivi kohapärimuse töörühma tegevust. Kogumisvõistlusel osalejatele inspiratsiooniks koostatud küsitluskavas oli neliteist teemat pärandmaastikest unenäomaastikeni, mis kõik väljendavad kohapärimuse töörühma peamisi uurimisteemasid ja -huvisid. Ühtlasi on need teemad, mis välitööolukorras inimestega vesteldes ikka ja jälle esile kerkivad ja mille kohta me arvame, et need inimestele olulised on.

Korraldajatena oleme seisukohal, et olulisim pole mitte arhiivi saadetak materjal, vaid lugude jutustamise ning koha- ja maastiku teemadega seotud arutelude initsieerimine laiemalt. Kogumisvõistlust tutvustati erinevate sündmuste raames (Prima Vista raamatu ja roosi päev, konverents

“Noorte hääled”, raamatuesitlused ja seminarid), korraldati ka mitmeid vestlusõhtuid. Esimesed, kes oma kohalugusid jutustasid, olid Valdur Mikita, Mehis Heinsaar ja Kadri Tüür kirjandusfestivali Prima Vista raames toimunud “Minu maastike” vestlusõhtul 6. mail.

Foto 1. “Minu maastike” vestlusõhtu kirjandusfestivali Prima Vista raames. Uku Petersoni foto 2015.

Aktiivset suhtlust huvilistega aitas hoida “Minu maastike” Facebooki-lehekülj, mille kaudu inimesed arhiivile lugusid saatsid või neid kommentaaridena postitasid ja linkisid. Nii virtuaalne kui ka reaalne suhtlus erinevate piirkondade inimeste ja kogukondadega andis meile tagasisidet ja palju häid ideid.

“Minu maastike” raames jõudsid arhiivi 300 inimese lood üle Eesti, kokku 2160 lehekülje kohalugusid ja 1174 fotot, lisaks hulk kaardiväljavõtteid, plaane, joonistusi ja illustratsioone. Palju saadeti ka vanematelt, vanavanematelt või headelt sõpradelt kuulnud või salvestatud lugusid, arhiivi saadeti 22 tunni jagu intervjuude salvestusi ja videomaterjali.

Kaastööd annavad hea ülevaate eestlaste paigaidentiteedi kujunemisest ja muutumisest, arhiivi saadatud lood on läbilõige tänapäevasest Eesti kohapärimusest. Kirjutati näiteks korilusmaastikest, pühadest paikadest, unustusse vajuvatest pärandmaastikest, kaasaegse linnakeskkonna perifeeriast ja eksimispaikadest. Osalenute suur hulk, samuti aasta jooksul korraldatud sündmustel käinud ja võistlusele kaasa elanud inimeste rohkus näitab, et koha ja maastiku teemad on Eesti inimestele olulised.

Kaalukas osa kohalugudest on seotud isiklikumate, vaid mõnele perele või kogukonnale tähenduslike paikadega. Võib öelda, et materjal peegeldab inimeste kohaseoid mikrotasandil: kuidas paigad ja ümbrus tähenduslikuks saavad, missugused mälestused või sündmused paikadega seonduvad, kuidas kohanimed tekivad, missugused mälestused maastikule kinnituvad.

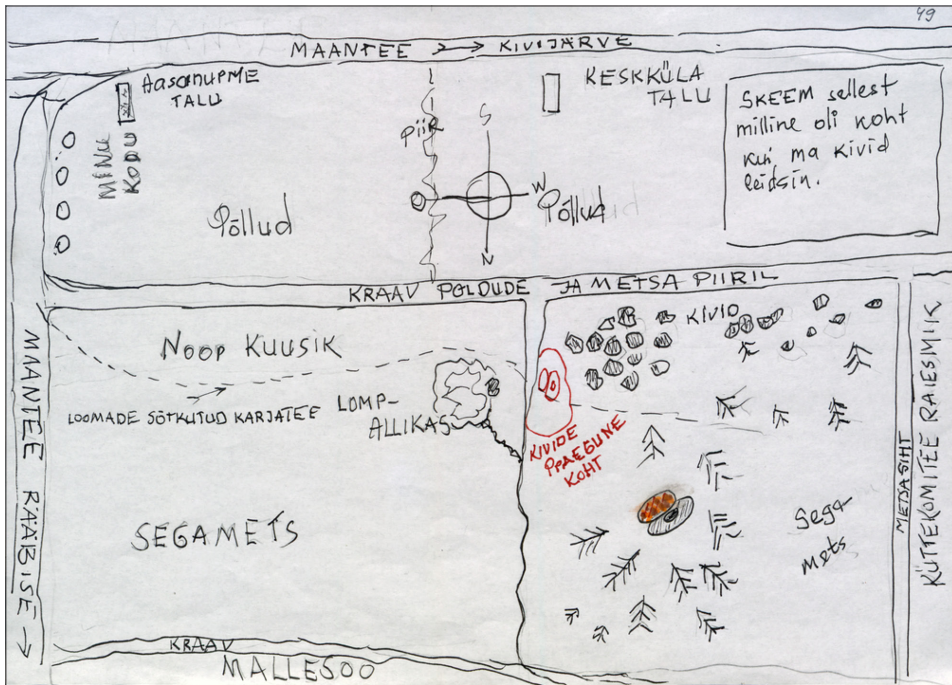

Foto 2. Ellen Randoja saadatud skeem, millel lapsepõlveaegse ohvrikivi asukoht.

Foto 3. Lagunev Kanarbiku talu Mägede külas, kus elas eraklik meesterahvas, rahva seas tuntud kui "Mõnuvere lumeinimene". Age-Li Liivaku foto 2015.

“Minu maastike” lugusid võib mõtestada kui lugusid kohanemisest, juurte kasvatamisest. Piirkondlikult tõusid enim esile Virumaa, seejuures ka Ida-Virumaa paikadest kirjutatud lood. Näiteks kaevanduspiirkonna aherainemägedega seotud lood ja kohanimed, kirjeldused Kohtla-Järve ja Narva linnakeskkondadest, hoonetest ja tänavanimedest.

Arhiivile saadetud tööde lugemisel ja hindamisel olid abiks kirjanik ja kirjandusteadlane Krista Ojasaar, geograaf Taavi Pae ning kirjanik ja bioloog Juhani Püttsepp. Parimaid kirjutajaid autasustati 28. märtsil kirjandusmuuseumis Eesti Vabariigi Presidendi rahvaluulepreemiate üleandmise pidulikul sündmusel. Samal päeval toimus kogumisvõistluse kokkuvõttev seminar, kus said sõna osalejad ja korraldajad. Kirjandusmuuseumi saalis avati ka fotonäitus võistlusele saadetud fotodest. Fotode rohkus ja kõnekus on üks selleaastase võistluse eripäradest, kohalugude mäletamisel ja jutustamisel ei saa neid alahinnata.

Võistluse parimate autasustamisel anti välja kaks esimese koha preemiat ja kolm teise koha preemiat. Esimesed preemiad pälvisid Piret Pintman-Hellaste ja Arne Kivistik, teise koha Kersti Lepik, Aino Liivik ja Anne Nurgamaa. Piret Pintman-Hellaste saatis arhiivi 1960.–1980. aastatel fosforiidikaevanduse tõttu suuresti hävinenud Harjumaa Võerdla küla elanikelt salvestatud ja kogutud materjali. Intervjuukatketest joonistuvad välja perede ümberasustamise ja talukohtade hävimise lood. Arne Kivistik saatis arhiivile samuti oma mitme aasta töö: ta on kaardistanud Tuhala piirkonna pärandobjekte ja kohanimed. Suur osa neist kohtadest (vanad taliteed, truubi- ja sillakohad, küünisemehed, pelgupaigad jm) poleks tõenäoliselt väljastpoolt tulevatele uurijatele leitavad, see nõuab piirkonna väga head tundmist. Nii Pintman-Hellaste kui ka Kivistik tõusid

Foto 4. Grafiti Kalamajas: “iga kuu muutub tänavapilt, linnamaastikule ilmub asju, mida seal varem ei olnud”. Tuuli Reinsoo foto 2015.

žürri silmis esile, sest sidusid kollektiivselt olulised ja aktuaalsed lood iseenda vahetu keskkonnakogemusega.

Sel aastal anti välja ka hulk koostööpartnerite ja piirkondlike ühenduste eripreemiaid. Meremuuseumi välja pandud merekultuuri eripreemia võitis Muhu juurtega Ainu Kään lapsepõlveaegsete mere(ääre)maastike köitva kirjeldamise eest. SA Hiite Maja välja pandud pühapaikade eripreemia pälvis Liis Keerberg Võrumaa ristipuudega seotud detailse pärimuse talletamise eest. Eesti Vabaõhumuuseumi maa-arhitektuuri keskuse pärandmaastike eripreemia pälvis Raivo Kaik, kes kirjutas Pilstvere kihelkonna Kurla küla ümbruse maastikest. Kirjutajaid autasustasid omalt poolt ka mitmed piirkondlikud instituudid: Mulgi eripreemia võitis Janno Kuldkepp, Virumaa eripreemia Heinz Valk, Võrumaa eripreemia Hedi Armulik ja Setomaa eripreemia Imb-Harietta Eenlo.

“Minu maastike” raames arhiivi saadetud kaastööd on üks Eesti kultuurile omaise kohakeskse mõtlemise ja identiteedi väljundeid. Korraldajatena aitame kaasa, et arhiivile saadetud kaastööd oleks impulss edasiseks jutustamiseks ja arutlemiseks. Saadetud lugusid postitame endiselt “Minu maastike” Facebooki-leheküljel ja suur osa kaastöödest on nähtavad kirjandusmuuseumi andmebaasis Kivike. “Minu maastike” fotonäitust saab loodetavasti järgmiste aastate jooksul näha Eesti eri paigus.

Lona Päll